

Sveriges första kvinnliga reporter

Den unga Wendela Åstrand, senare gift Hebbe, fick en väldigt ovanligt uppfostran för sin tid. Den grundade ett liv med stor frihet – för att vara kvinna under den tiden.

Wendela Hebbe

– gav röst åt de fattigaste

Wendela Hebbe var inte enbart Sveriges första kvinnliga yrkesjournalist utan även kvinnan som skapade det sociala reportaget när hon skildrade Stockholms fattiga. Bakom framgångarna låg en för tiden ovanlig allmänbildning och uppfostran som hon fick med sig hemifrån.

Text: Lena Martoglio Bomler Foto: Wendelas Vänner, Wikimedia commons, Stockholmskällan

Wendela Åstrand föddes i Jönköping den 8 september 1808. Hon var dotter till komminister Samuel Åstrand och hans andra hustru Maria, uppvuxen i storstadens borgerliga kretsar. Storebror Jan dog redan vid sju års ålder men Wendela och hennes yngre systrar Petronella och Malin växte upp till unga kvinnor.

Pappan var en reslig och respektgivande man som studerat till präst i Uppsala och senare blev prästvigd i Växjö stift. Som far var han kärleksfull och visade stort tålmod med sina döttrar som han kallade för fröken Frågvis, Näsvis och Envis. Fröken Frågvis var den vetgiriga och mörklockiga Wendela.

Utan pappans moderna syn på kvinnors rätt till kunskap skulle Wendela aldrig ha klarat av den svåra uppgift som väntade henne i livet. Samuel hade själv studerat både franska och latin och var noga med att även flickorna fick en bra utbildning.

Alla tre kunde dessutom sjunga och Wendela visade sig också vara duktig på piano.

Den 13 april 1832 gifte sig Wendela, som då förlorat sin älskade far, med den stilig och bildade fyra år äldre Clemens Hebbe som från 1830 och en tid framåt var auskultant, det vill säga obetald tjänsteman, vid Göta hovrätt. Familjen Hebbe tillhörde sedan 1700-talet den så kallade skeppsbroadeln och Hebbenamnet härstammade från ett välbärgat handelshus i Stockholm. Clemens var äldste sonen till sjöofficeren Jan Hebbe.

Visserligen attraherades Wendela av sin man men på det andliga eller litterära planet hade de inte mycket gemensamt. Materiellt gick det dock ingen nöd – kort

”Clemens fick fly över Atlanten

Maken Clemens fick fly landet när han jagades av borgenärer. Han återkom så småningom till Sverige men då som skild från Wendela.

Nationalskalden Esaias Tegnér var betydligt äldre än Wendela med det hindrade inte honom från att uppvakta henne – dock utan resultat.

efter bröllopet köpte Clemens Näsbyholm säteri. Wendelas svärfar Jan Hebbe, som flyttade till Näsbyholm med sin hustru, var inte bara arbetschef vid bygget av Göta Kanal och föreståndare för Navigationsskolan i Stockholm. När han blev godsägare först vid det egna godset Sundsholm och senare vid Näsbyholm så började han åter studera både språk och litteratur. Wendela och han hade därmed mycket att diskutera.

Clemens och Wendela fick tre döttrar i tät följd. Fanny, Thecla och Signe som ofta kärleksfullt kallades för "grisarna" av sin mamma.

Hennes man må ha varit både charmerande och bildad men han klarade absolut inte att hålla ordning på ekonomin. Trots en bra start började det snabbt gå utför och sedan han lurat tillräckligt många på pengar lämnade han sin familj till häst en natt år 1839 för att fly till Amerika. Kvar satt Wendela i konkursboet Näsbyholm med sina barn och såg hur allt de ägt gick under klubban. Då hennes man lämnat henne och flytt kunde hon dock nu juridiskt bli

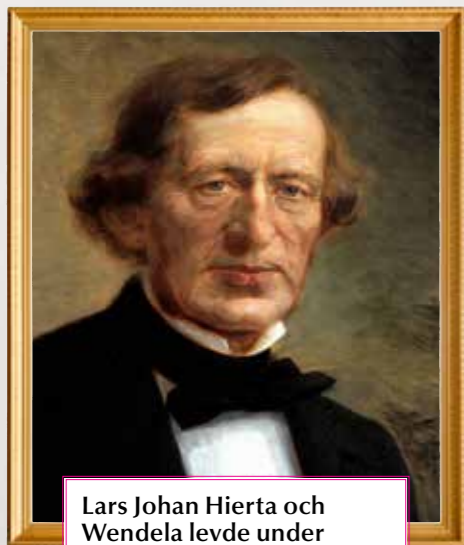
Wendele Hebbe skrev ofta i Aftonbladet under signaturen W.

jämställd med att vara änka och blev därmed myndig. Ett viktigt privilegium för en kvinna på 1800-talet!

Under Wendelas uppväxt hade den kände svenske nationalskalden och biskopen Esaias Tegnér besökt fadern och familjen. Tegnér blev tidigt intresserad av den mörka tilldragande Wendela. Det var ur hans boksamling som hon fick tillgång till böcker av poeten Lord Byron och den engelske dramatikern William Shakespeare.

I takt med att hon utvecklades till en ung kvinna ökade hans intresse trots att han var hela tjugosex år äldre än hon. Som den kvinnokarl han var så var han nog heller inte van att få nej. Bevarade brev vittnar om hans ivriga brevuppvaktning genom åren. Till största delen var hon även tacksam för deras vänskap. Inte minst för det lån han gav henne då hon var i behov av pengar efter Clemens flykt men även för deras litterära kontakt. Tegnérns frustration över Wendelas avvissande attityd är tydlig. Det gick så långt att han till slut skrev poemet "Varningen" för att bryta ner hennes motstånd.

Sedan Clemens övergivit sin familj öppnade Wendela en skola i Jönköping. Samtidigt började hon skriva på sin första roman, "Arabella", som senare gavs ut år 1841 under författarpseudonymen Liana. Den, tillsammans med "Brudarne", tillhör hennes kändare verk. Men Wendela hade även teaterdrömmar och flyttade år 1841 till Stockholm med hela sin familj som hon själv skulle försörja. Där träffade hon sedan den liberala Lars Johan Hierta, grundare till den kontro-

Lars Johan Hierta och Wendela levde under äktenskapsliknande former under många år vilket resulterade i en son som adopterades bort.

Den några år äldre Fredrika Bremer var en av väninnorna i hennes umgängeskrets.

versiella tidningen Aftonbladet och en minst sagt iderik entreprenör. Wendela var då 33 år gammal.

Publicisten Lars Johan Hierta gav även ut romaner i små häften som blivit väldigt populära. Med nya stora ångpressar importerade från England kunde han nu trycka en större upplaga av Aftonbladet men även romanerna som såldes för 25 öre styck. Förbättrad postgång gjorde även transporter och leveranser enklare och snabbare. Vad Hierta behövde var en snabb och duktig översättare från engelska och Wendela fick jobbet. Som Aftonbladets första och enda betalda kvinnliga fasta medarbetare ansvarade hon till en början för tidningens kulturmaterial, recensioner av teater och litteratur.

Med tiden utvecklade hon sitt arbete och uppfann själv ett nytt sätt att rapportera för tidningens läsare genom att ge sig ut bland Stockholms fattiga i slumkvarteren och skriva om dess invånare. Genom att göra dem synliga lyckades hon få andra att skänka pengar genom välgörenhet. Wendela Hebbe hade därmed skapat den sociala journalistiken.

Försörjningsplikten tvingade henne till att ständigt vara en flitig kvinna som översatte litteratur av europeiska författare. Charles Dickens var en av dem. Tillsammans med det journalistiska arbetet tog det väldigt mycket tid och fokus från hennes egna skrivande av noveller, romaner, sagor och visor. På redaktionen skrev hon ofta under signaturen "W".

Mellan Wendela och hennes arbetsgivare uppstod snart kärlek trots att han var gift och hade tre döttrar med sin fru.

Wendelas sommarhus kallas "Hebbevillan" och ligger idag vackert vid slussen i Södertälje med utsikt över Kanalen.

Hustrun Wilhelmina var även väl medveten om deras kärleksaffär men hade ändå både lånat ut sin sidenkappa till Wendela, hjälpt henne att komma till rätta i Stockholm och hitta någonstans att bo. Troligt är att Wendela led av dåligt samvete.

Med Hierta levde hon i någon form av äktenskapsligt förhållande trots att han aldrig skilde sig från Wilhelmina. Hur pass Wendela var ekonomiskt beroende av honom efter att hennes sista kontrakt på tidningen gick ut i juli 1848 vet man inte. Det finns inget senare kontrakt bevarat.

Känt är att han hjälpte hennes döttrar ekonomiskt så att de kunde resa och studera även utomlands.

Wendela blev snart en viktig person inom Stockholms litterära sällskap. Hon skaffade sig många vänner som hon gärna omgav sig med på kvällarna. Gunnar Olof Hylthén-Cavallius, och skalden Herman Sätherberg var bara några av dem liksom Fredrika Bremer, Sofie von

Wendelapriset

● Sedan tio år delar föreningen Wendelas vänner ut Wendelapriset, ett pris som går till den person som gjort det bästa socialreportaget i svensk press eller bokform. Bakom priset står föreningen Wendelas vänner i Södertälje och Medieinstitutet Fojo i Kalmar som är en del av Linnéuniversitetet.

Knorring och Emilie Flygare-Carlén. Ofta sågs de hemma hos henne och elaka tungor försökte få det till att de manliga författarnas besök var av helt annat slag. Mellan henne och den goda vännen och Aftonbladetkollegan Carl Jonas Love Almqvist var det i alla fall aldrig någon romans. Wendela var en av hans allra närmaste vänner och en av få som trodde på att hans oskuld när han anklagades för mordförsök.

Början av 1850-talet började Wendelas hälsa svika henne. Förutom att hon till och från drabbades av malariafrossa så led hon nu även av reumatism. Hennes knän värkte och hon började få svårt att gå. 43 år gammal hände det som inte fick hända. Wendela blev gravid och väntade nu hennes och Hiertas kärleksbarn. Hennes yngsta dotter var då 14 år och den äldsta 18. Hon var heller inte lagligt skild från sin man Clemens och barnets far hade inga tankar på att lämna sin fru och döttrar.

För att inte smutsa ner Hiertas familj och för att Wendela inte skulle klassas som en fallen kvinna ordnades så att hon åkte till Frankrike, så som var brukligt på den tiden vid en sådan situation. Där födde hon sedan sin son ensam i Valence i Dauphiné i Provence.

När sonen, som hon döpte till Edvard, var tre månader lämnades han som planerat hos en tysk läkarfamilj vid namn Faustman utanför Berlin under Wendelas resa tillbaka hem. Hemma hemlighöll hon sitt moderskap men reste tillbaka till Berlin för att hälsa på. När dottern Signe

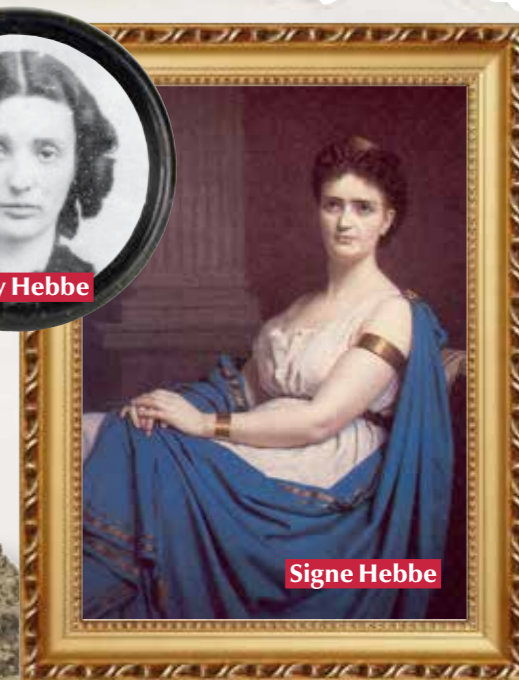
Thecla Hebbe

Fanny Hebbe

Edvard Faustman

Signe Hebbe

Dottern Signe, som var en framgångsrik operasångerska, tog hand om sin sjukliga mamma Wendela.

Wendela och Signe Hebbe

sjöng i Frankfurt am Main var hon hos henne och hade då Edvard med sig. De fortsatte sedan att följa Signe då hon väntade på sin operadebut efter att ha studerat vid konservatoriet i Paris. Sonen kallade henne aldrig för mamma som de andra barnen utan för "Lilla Tante". Edwards efternamn var och förblev Faustman

efter läkaren som tagit hand om honom. År 1863 fick Wendela ett eget litet hus på landet som då låg i utkanten av Södertälje. En fantastisk gåva som gjorde henne väldigt glad. Vem som var den generösa givaren är inte klarlagt men troligen fick hon huset av sin älskade Hierta. I Hebbevillan, som den fortfarande heter, tillbringade Wendela, hennes dotter

Signe och sonen Edvard sina somrar. Dit kom många av familjens litterära och musikaliska vänner från Stockholm på besök. Idag är hennes sommarhus flyttat och finns bevarat vid slussen i Södertälje. Det både ägs och drivs av den ideella föreningen Wendelas Vänner.

Dottern Signe blev med tiden en av Sveriges största operasångerskor även om hennes karriär blev kort. I storfilmen *Fanny och Alexander* hedrar Ingmar Bergman henne genom att inleda filmen med att kameran åker mot ett porträtt av Signe i grekisk dräkt, målad av konstnären och porträttören Amalia Lindegren inför Parisutställningen 1867.

Signes karriär som operasångerska tog slut då hon istället tog hand om sin sjukliga mamma och samtidigt gav sänglektioner i hemmet. Wendela var då nästan blind och reumatismen hade gjort henne så gott som förlamad.

Wendela dog den 27 augusti år 1899 med Signe som vakade vid hennes sida. Trots det tidvis väldigt tuffa liv hon levde då hon ensam haft ansvaret att försörja sin familj och dessutom fött fyra barn så blev hon 91 år gammal. ❖

Länkar: Gå in på www.hebbevillan.se eller besök www.wendelasvaner.se för vidare information om Hebbevillans museum, restaurang och de aktiviteter som ordnas av den litterära föreningen Wendelas Vänner.